

DOSYA | RÖPORTAJ

“GENÇLER DEİST Mİ OLUYOR, DİNDAR MI? YOKSA SADECE KAFALARI MI KARIŞIK?”

RÖPORTAJ :: SENA SUBAŞI-YUNUS ARSLAN

Son dönemde insanların deizm, teizm ya da agnostisizm gibi inançlara ya da felsefi akımlara yöneldiği ile ilgili ciddi tartışmalara şahit oluyoruz. “Türkiye’de bu akımlar özellikle gençler arasında yaygınlaşıyor” mealinde söylentiler de giderek artıyor gibi. Gerçekten toplumda böylesi bir kopma mı var? Bu durum gerçek mi, bir açıklaması var mı, söylendiği gibi bir tehlike arz ediyor mu, altında yatan saikler nelerdir? Bu soruların cevaplarını ve inançlar alanında neler olduğunu konuyu yakından takip eden Alper Bilgili, Zeliha Eliaçık ve Kasım Küçükalp’e sorduk.

“MANEVİYAT MODERNLİKLE BİRLİKTE ŞEKİL DEĞİŞTİRİYOR”

ALPER BİLGİLİ

Dr, Acıbadem Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Yeni-ateizm diye bir akımdan bahsediyorsunuz. Nedir bu yeni ateizm? Ortaya çıkışının temel nedenleri nedir?

Yeni-ateizm 21’inci yüzyılda ortaya çıkmış, genç ama güçlü bir akım. Türkiye’de gördüğümüz ateistlerin çoğunluğunun durdukları yeri düşündüğümüzde yabancı olmadığı bir akım aynı zamanda. Yeni-ateistleri, eskilerinden ayıran temel fark doğa bilimleri dışında kalan bilgi türlerini küçümsemeleri, Tanrı ve dinlere karşı bilimi öne sürmeleri ve bunu yaparken kavgacı, polemik tonu ağır basan bir üslup benimsemeleri. Bu görüşü savunanlara göre bilim ile din

arasında kaçınılmaz bir çatışma var. Dinler, bilim başta olmak üzere hayata dair güzel olan ne varsa onun düşmanı olarak lanse ediliyor. Şiddetin ve savaşların kaynağı olarak sunuluyor. Yani bu anlamda sığ bir din eleştirisi geliştiriyorlar. Tabii bunu yaparken bilim tarihini ve genel olarak tarihi bu çatışma anlatısını destekleyecek şekilde deforme ediyorlar. Sonuç olarak felsefi olarak önceki ateist ekollerin nüanslarına sahip değiller. Örneğin dinlerin insan icadı olduğunu ancak toplumu bir arada tutan bir tutkal vazifesi gördüğünü düşünen ateistlerle uzlaşmıyorlar. Veya dinlerin modern bilimin gelişimine sunduğu katkıları dile

getiren bir ateist tarihçiyi yalancılıkla suçlayabiliyorlar. Bununla birlikte bu düz ve vulgar yaklaşımları, yeni-ateizmi sokaktaki insan için daha çekici kılıyor. Hem tezlerinin anlaşılması kolay hem de bir seviyede bu tezler iş görüyor. İş görmekten kastım dindarları mat etmek. Özellikle bilim tarihi ve felsefe hakkında bilgi sahibi olmayan bir dindarın bu yeni-ateist tezlere karşı direnç göstermesi güç.

Yeni-ateizmin ortaya çıkışının da bir bağlamı var elbette. Özellikle milat olarak 11 Eylül terör saldırılarını alabiliriz. Takip eden dönemde Londra ve Madrid’de yaşanan terör saldırılarının ortak

DOSYA

özelliği sözde din adına yapılmış olmaları idi. Yaşananlar neticesinde Batı kamuoyu şaşkın ve öfkeliydi. Yeni-ateist yazarlar işte bu durumdan ve hassasiyetlerden çok iyi faydalandılar. Kitap ve konferanslarında saldırıların faturasını dinlere kestiler. Dinlerin öğretileri ile o dinlerin mensupları olduklarını iddia edenlerin eylemleri arasındaki tenakuzun öne çıkarılmasını engellediler. Bugün yeni-ateist literatürün en önemli eserleri olan *Tanrı Yanılgısı*, *İnancın Sonu*, *Tanrı Ulu Değildir* gibi kitaplar hep bu dönemin ürünleridir. Tabii hadiseyi sadece terör saldırılarına indirgeyemeyiz. Batı'da artan göçmen nüfus, yükselen ırkçılık ve İslamofobyaya gibi çok sayıda faktör de bu süreçte etkili oldu.

İnsanların deizm, agnostisizm, panteizm, paganizm gibi çeşitli felsefi-spiritüel akımlara yöneldiğine dair haberler artıyor. Size göre böyle bir eğilim gerçekten söz konusu mu?

PEW ve Gallup gibi saygın araştırma şirketlerinin çalışmaları dünya genelinde böyle bir eğilimin olduğunu gösteriyor. Birçok ülkede toplumun gitgide daha seküler bir hayat tarzı benimsediğini, insanların daha az ibadet ettiğini, bir kısmının Tanrı ve din inancını terk ettiğini görüyoruz. *Dünya Değerler Anketi* ve Konda'nın çalışmaları Türkiye'nin de bu anlamda istisna olmadığını gösteriyor. Yine Boğaziçi Üniversitesi'nden Hakan Yılmaz'ın araştırmaları benzer bir trende işaret ediyor. Elbette bu konuda daha çok araştırma yapılmalı ancak benim gözlemim de bu verilerle uyumlu.

Bu bahisle ilgili bir noktanın altını çizmem gerekiyor. İnsanlar bir yandan mevcut dinlerini terk ederken bir yandan bunların yerine başka spiritüel akımları koyuyor. Kutsal, çok farklı

formlarda yeniden doğuyor. Kimi zaman Maradona'ya tapanların kurduğu Kilise olarak, kimi zaman Pazar günleri toplanıp Queen veya Stevie Wonder şarkıları söyleyen ateist Kiliseler olarak karşımıza çıkıyor. Yine son dönem ilgi uyandıran New Age dinler ve inançlar spiritüelliğin yeni formları olarak görülebilir. Yani bir anlamda insanın manevi arayışı bitmiyor, maneviyat şekil değiştiriyor diyebiliriz.

Mevcut geleneksel dinler dururken insanları çoğu dışarıdan gelen yeni dinî ya da felsefi akımlara yönelten sebepler neler olabilir?

Geleneksel dinlerden uzaklaşmanın farklı nedenleri var. Hepsini bir röportaja sığdırmam mümkün değil ama benim gözlemim bu eğilimin büyük oranda global trendlerin sonucu olduğu yönünde. Örneğin hazcı yaşam tarzı, tüketim kültürünün yarattığı dünya görüşü tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de insanları dinden uzaklaştırıyor. Tek Tanrılı dinlerin sunduğu paradigmada hayatın merkezinde Tanrı var. Bu paradigmada insanların başarısı Tanrı'ya kul olmaları ve dinlerin tanımladığı erdemli davranışları sergilemeleri ile ölçülür. Oysa modern dünyada hayatın merkezinde biz varız. Bizim isteklerimiz, hırslarımız, başarılarımız önemli. Statümüzü, saygınlığımızı, gücümüzü artırmak esas amaç haline almış durumda. Bu nedenle iki paradigma arasında ciddi bir fark var. Bir örnek vereyim. 16'ncı yüzyılda Osmanlı'yı ziyaret eden Alman tüccar Krafft'ın anıları kitaplaştırıldı, Türkçeye de çevrildi. Bu anıları dindar birine okutun, o bile aslında kendisinin ne kadar seküler olduğuna şaşacaktır. Hayatımızda dine, Krafft ve çağdaşlarından daha az yer ayırıyoruz. Yaşadıklarımızı dinin perspektifinden daha az değerlendiriyoruz.

Dinlerin sorgulanmasına neden olan bir diğer faktör teknolojinin getirdiği yenilikler. Eskiden insanlar çok daha kısıtlı bir sosyalleşmeye maruz kalıyordu. Ailesi ve etrafındaki insanlar benzer düşüncelere sahipti. Radikal fikirlerle tanışmadan yaşamını sonlandırılıyordu. Bugün geleneksel inançlara aykırı birçok fikir kolaylıkla evlere giriyor. İnternette bu fikirlere karşı dindarlar tarafından üretilen içeriğin tatmin edici seviyede olmadığını da belirtmem gerek.

Bu global trendlerin yanında her ülkenin kendi öyküsü var. Özellikle kökenleri geçmişe uzanan toplumsal hassasiyetler ve kutuplaşmalar bu anlamda önemli rol oynuyor. Bazen bu faktörlere ilaveten bireysel tecrübelerimiz de inancımıza etki edebiliyor. Çoğumuz bu tartışmalarda insanların inançtan uzaklaşma kararını alırken duygusal faktörlerden ne denli etkilendiklerini ıskalıyoruz. Amerikalı tarihçi Frank Turner, İngiltere'de 19'uncu yüzyılda Anglikan Kilisesi'nin eylemleri nedeniyle dine karşı cephe alan insanlardan bahseder. Bu kişiler dinden soğumalarına sonradan, yani inançlarını yitirdikten sonra rasyonel bir kılıf aramış ve o dönemin yükselen değeri bilimden bu anlamda medet ummuşlardır. Bu bize garip gelebilir ancak insan böyle bir varlık. Her zaman en rasyonel şekilde hareket etmez. Çocukken camide kulağını çeken bir ihtiyar nedeniyle Tanrı'ya küsmüş birini, kozmolojik veya teleolojik argümanla Tanrı'nın varlığına ikna etmek düşündüğümüz kadar kolay olmayacaktır. Eğer deizmin artmasından gerçekten endişe ediliyorsa insanın nasıl karar verdiğini göz önünde bulundurmak, yani rasyonel sorular kadar duygusal nedenler üzerinde de durmak gerekir. ■